

Aanpak Radicalisering, extremisme en polarisatie

2018-2022

Voorwoord burgemeester

Ook al neemt het aantal terroristische aanslagen in Europa af, de kans op een aanslag blijft reëel, ook in Nederland. Dat blijkt o.a. uit de recente aanhoudingen van zeven mannen die verdacht worden van het voorbereiden van een terroristische aanslag en het feit dat aankomende jaren gevangenen vrijkomen van wie bekend is dat zij volharden in hun gewelddadige ideologieën. Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) laat zien wat voor soort terroristische groeperingen er zijn, hoe zij te werk gaan en wat de invloed is van internationale conflicten op onze samenleving.

Uit onderzoek is gebleken dat onder andere geopolitieke spanningen en polarisatie in de samenleving voedingsbodems zijn voor (rechts-)extremisme en terrorisme. Ook in Rotterdam zijn er jongeren (en volwassenen) die vatbaar zijn voor extremistisch gedachtegoed, al dan niet religieus of ideologisch geïnspireerd. Tegelijkertijd zien we steeds vaker dat groeperingen met tegengestelde ideologieën niet met elkaar in debat gaan, maar in de openbare ruimte de confrontatie opzoeken. Dat heeft consequenties voor de openbare orde en veiligheid.

In onze rechtsstaat is polarisatie en extreem gedachtegoed niet verboden, tenzij die in strijd is met de Grondwet en aanzet tot discriminatie en geweld. Dan is direct ingrijpen noodzakelijk en gerechtvaardigd. Wat we op lokaal niveau kunnen doen, is er voor zorgen dat het niet zo ver hoeft te komen. In de periode 2015 – 2018 hebben we met De Rotterdamse aanpak radicalisering goede stappen gezet. We zijn polarisatie en maatschappelijke spanningen tegengegaan, hebben we de weerbaarheid van kwetsbare groepen vergroot en professionals in de stad bewust gemaakt van hun sleutelrol als het gaat om signaleren en voorkomen van spanningen en radicalisering. Ook de persoonsgerichte aanpak van jongeren die dreigen af te glijden, is geïntensiveerd en verbeterd.

Omdat het dreigingsbeeld voorlopig niet zal veranderen, scherpen wij onze doelstellingen aan. Ook de komende periode blijven we alert en houden we onze kennis, netwerken en instrumentarium op peil. De ingewikkelde problematiek van radicalisering, (rechts-)extremisme en polarisatie vraagt om een integrale aanpak, waarin repressie en preventie elkaar aanvullen. Dit document geeft invulling aan de herijkte Rotterdamse aanpak, waarin iedere partner in de veiligheidsketen en het maatschappelijke veld nodig is om effectief te opereren. Dit document is in afstemming met hen opgesteld. Ook is gekeken naar best practices van andere gemeenten en wat de wetenschap ons leert over het tegengaan van

radicalisering. Ook de aanbevelingen uit de tussentijdse programmascan en evaluaties hebben we meegenomen.

Een aanpak voor radicalisering, extremisme en polarisatie is en blijft maatwerk. De actualiteit, nieuwe inzichten en ervaringen kunnen tussentijds leiden tot andere typen interventies of nieuw beleid. De aanpak is zo opgebouwd dat we daarin creatief en flexibel kunnen zijn. Uiteraard houden we de gemeenteraad en onze betrokken partners op de hoogte van de voortgang en de resultaten.

Ahmed Aboutaleb,
burgemeester van Rotterdam

Inhoud

Voorwoord burgemeester	2
1. Inleiding	4
1.1 Actueel beeld radicalisering, extremisme en polarisatie	4
1.2 Terugblik programma ‘Aanpak van radicalisering 2015 – 2018’	5
1.3 Geleerde lessen	5
2. De herijkte aanpak	7
2.1 De scope	7
2.2 Doelstelling	7
2.3 Drie strategische pijlers	7
Signaleren	7
Voorkomen	7
Interveniëren en terugdringen	7
2.4 De actielijnen, interventies en activiteiten	7
Depolarisatie en verminderen van spanningen	7
Vergroten van weerbaarheid tegen radicalisering, extremisme en polarisatie	9
Deskundigheidsbevordering	9
Disengagement en deradicalisering	10
Overig	10
2.5 Samenhang actielijnen, activiteiten en interventies en strategische pijlers	11
2.6 Gewenste resultaten	12
Depolarisatie	12
Vergroten van weerbaarheid tegen radicalisering, extremisme en polarisatie	12
Deskundigheidsbevordering	12
Disengagement en deradicalisering	12
Overig	12
3. Uitgangspunten	13
3.1 Verduurzamen	13
3.2 Informatiegestuurd en kennisgedreven	13
3.3 Maatwerk	13
3.4 Samenwerking	13
4. Sturing	14
4.1 Verantwoording	14
4.2 Financiën	14
4.3 Organisatie	14
4.4 Toetsing en reflectie	14
5. Begrippen	15

Inleiding

1.1 Actueel beeld radicalisering, extremisme en polarisatie

De Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid (NCTV) stelt in de meest recente Dreigingsbeelden Terrorisme Nederland dat door de afbrokkeling van het kalifaat de kans op uitreizen is verkleind, maar dat de kans op aanslagen in het Westen nog steeds reëel is. Deze dreiging komt onder andere voort uit personen die zijn uitgereisd, tegengehouden bij een uitreis poging, teruggekeerd, gedetineerd en vrienden en kennissen van deze personen die hetzelfde jihadistische gedachtegoed aanhangen.¹ De aanhoudende dreiging is terug te zien bij het Rotterdamse Meld- en Adviespunt Radicalisering (MAR). Het MAR heeft in de afgelopen jaren niet alleen meer casussen gekregen, maar ook de zwaarte van de casussen (verdachten of veroordeelden van een terroristisch misdrijf) is toegenomen.

Casussen MAR

	2015	2016	2017
Aantal actuele casussen in behandeling bij het MAR eind van het jaar	62	66	73

Tabel 1. Aantal casussen in behandeling bij het MAR 2015 -2017

Extreemrechtse geweld

	2012	2013	2014	2015	2016
Doelbekladding	1	6	11	16	8
Bedreiging	8	5	13	8	16
Confrontatie	2	4	7	8	7
Vernieling	1	1	4	4	7
Brandstichting	0	0	0	0	2
Totaal	13	17	42	38	45

Tabel 2. Extreemrechtse geweld (landelijk), naar categorie 2011-2015
Bron: 'Zesde rapportage racisme, antisemitisme en extreemrechtse geweld in Nederland' (incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling in 2016), Verwey Jonker Instituut, december 2017

In Rotterdam heeft een aantal incidenten plaatsgevonden dat gerelateerd is aan radicalisering en terrorisme. In maart 2016 werd op verzoek van de Franse justitie een Franse terrorismeverdachte in Rotterdam aangehouden, waarbij werd vermoed dat er een aanslag in Frankrijk werd voorbereid. In twee woningen lagen 45 kilogram munitie, wapens en ook verdovende middelen. In december 2016 werd een Rotterdammer aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag. In zijn woning werd een wapen, zwaar vuurwerk en een vlag van ISIS aangehouden. In april 2017 werd een persoon aangehouden, die zich in het verleden vermoedelijk bij ISIS had aangesloten. Hij werd aangehouden omdat hij een gebiedsverbod rondom het parcours van de marathon Rotterdam overtrad. In juli 2018 berichtten verschillende kranten dat een 22-jarige Rotterdamse vrouw, die vermoedelijk terugkeerde uit het strijdgebied van ISIS, op Schiphol was aangehouden. In diezelfde periode werd bekend dat de politie in Rotterdam twee mannen had aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een terroristisch misdrijf. En in september 2018 werden 7 mannen, van wie twee in Rotterdam verbleven, opgepakt op verdenking van het plannen van een terroristische aanslag.

Naast de dreiging vanuit aanhangers van het gewelddadige jihadistisch gedachtegoed, lijkt ook het extreemrechtse gedachtegoed toe te nemen. In de AIVD-publicatie 'Rechts-extremisme in Nederland, een fenomeen in beweging' staat dat het anti-islamgedachtegoed dominant is in de rechts-extremistische scene in Nederland en dat daarnaast het alt-rightgedachtegoed voet aan de grond heeft gekregen in Nederland. Rechts-extremistische groepen zijn minder belangrijk geworden, maar het aantal personen dat bereikt wordt met het gedachtegoed is groter geworden. Ook ziet de AIVD dat het online taalgebruik steeds gewelddadiger wordt en de fascinatie voor wapens groot is.² Ook is een toename te zien van geregistreerde geweldsincidenten met een extreemrechtse motivatie.

Tabel 2 geeft een overzicht van de aard van de incidenten die landelijk geregistreerd zijn.

1) NCTV, Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 46, 11/2017 + DTN 47, 03/2018 + DTN 48, 09/2018

2) AIVD, Rechts-extremisme in Nederland, een fenomeen in beweging, 02/10/2018

Het risico op omvangrijke gewelddadige openbare ordeproblemen door extreemlinks wordt door de NCTV klein geacht, maar valt niet geheel uit te sluiten. Ook moet rekening gehouden worden met intimiderende en heimelijke buitenwettelijke acties door extreemlinkse actiegroepen.³ Rechts- en linksextremisme kunnen niet los van elkaar gezien worden. Beide versterken elkaar in acties die ze plegen. Extreemrechtse en -linkse groeperingen gaan steeds meer de confrontatie aan met elkaar. Ook zie je een sterke link met islamitische radicalisering en extreemrechts gedachtegoed. De huidige tendens is dat rechtsextremistische groeperingen zelfverzekerder zijn geworden en dat ze meer in de openbaarheid treden. Vooralsnog doen ze dit vooral door middel van geweldloze of versturende acties. Wel is de dreiging van extreemrechtse hoek onvoorspelbaar en latent. Extreemrechts gedachtegoed is in ontwikkeling door alle (politieke) maatschappelijke debatten die nu gaande zijn. In Rotterdam zijn vier extreemrechtse organisaties actief. Hoeveel aanhangers deze organisaties hebben, is lastig te bepalen. Uitingen vanuit extreemrechts in Rotterdam zijn tot nu toe vooral deelname aan demonstraties en het opzoeken van confrontaties (onder meer tijdens extreemlinkse acties).

Naast incidenten gerelateerd aan rechts-, links- en islamitisch extremisme en radicalisering is Rotterdam de afgelopen periode geconfronteerd met een toename van polarisatie tussen groepen in de stad. Internationale ontwikkelingen en spanningen werken door in Rotterdam. De discussies binnen de thema's integratie, immigratie, religie en cultuur worden heftiger. Dit zorgt voor meer onderlinge afstand. Er lijkt steeds minder ruimte te zijn voor gematigde geluiden. Sommige maatschappelijke discussies of conflicten die zich afspelen in het buitenland leiden tot verdergaande spanningen en polarisatie in Rotterdam en zijn van invloed op de openbare orde en veiligheid in Rotterdam. Dit uit zich onder meer bij demonstraties en heeft grote impact op het veiligheidsgevoel van Rotterdammers. Daarnaast is polarisatie één van de voedingsbodems van radicalisering. In het Rotterdamse dreigingsbeeld is polarisatie benoemd als één van de thema's die een potentieel risico vormen op ontwrichting van de Rotterdamse samenleving.

1.2 Terugblik programma 'Aanpak van radicalisering 2015 – 2018'

Vanaf de start van het programma is geïnvesteerd in het opbouwen en onderhouden van het netwerk van sleutelpersonen. Tot op heden bestaat het netwerk uit 180 personen, die zich bewust hebben gecommitteerd aan het tegengaan van polarisatie in de Rotterdamse samenleving. Met behulp van dit netwerk zijn in de afgelopen jaren signalen snel opgepakt en kon geanticipeerd worden op spanningen en demonstraties. Daarnaast is geïnvesteerd in het opbouwen van een preventieve aanpak. Gedurende het programma zijn meerdere projecten en initiatieven gefaciliteerd om radicalisering,

extremisme en polarisatie tegen te gaan en de weerbaarheid van kwetsbare groepen te versterken. Meerdere projecten zijn succesvol gebleken, bijvoorbeeld de theatervoorstellingen 'Jihad' en 'Er zal een stille vallen', maar ook de projecten 'The Way We See', 'Weerbaar opvoeden tegen radicalisering' en 'Vechten voor vrede' hebben tot mooie resultaten geleid. Uit evaluaties blijkt dat de projecten positieve bijdragen leveren aan het versterken van weerbaarheid, het bespreekbaar maken van gevoelige onderwerpen en het versterken van kritisch denkvermogen.

Binnen de programmalijn 'Voorlichting en Training' is ook veel werk verzet. In totaal hebben in de periode 2015 tot halverwege 2018 1.397 personen een één- tot driedaagse training gevolgd en zijn 2.601 personen voorgelicht over het thema.⁴ Door de vele voorlichtingen en trainingen is de bekendheid van het Meld- en Adviespunt Radicalisering (MAR) toegenomen. Dit blijkt onder andere uit een toename van het aantal meldingen en adviesvragen bij het Meld- en Adviespunt Radicalisering (MAR). Tevens is in 2016 de Gemeentelijke Expertpool Radicalisering (GER) opgericht. Het GER bestaat uit professionals die zich inzetten voor persoonlijke, op maat gemaakte en intensieve begeleiding van een casus of diens familie/ achterblijvers. De professionals van het GER zijn in staat gebleken intensief contact te bereiken met casussen en families. Dit is waardevol gebleken voor de duiding van het radicaliseringsproces, het voorkomen van verdere radicalisering en voor de informatiepositie van de gemeente. Bovenstaande korte terugblik geeft een goede indruk van enkele mooie resultaten die behaald zijn en waar de nieuwe aanpak op voort zal bouwen. Het document 'Rotterdamse aanpak van radicalisering 2015- 2018' geeft een uitgebreide terugblik op het programma.

1.3 Geleerde lessen

Naast de bovenstaande resultaten heeft het uitvoeren van het programma geleid tot een aantal geleerde lessen en nieuwe inzichten. Eén van deze lessen is dat de aanpak van radicalisering, extremisme en polarisatie een meer integrale benadering vergt. Het is van groot belang om niet alleen een aanpak te hebben op geradicaliseerde personen, maar ook om de voedingsbodems van radicalisering aan te pakken. En dat kunnen we niet alleen vanuit het veiligheidsdomein. Afgelopen jaren hebben we al aandacht besteed aan de samenhang tussen de aanpak van radicalisering en polarisatie en die van integratie en onderwijs. Aankomende periode gaan we de integraliteit versterken. Dat betekent dat we nog kritischer gaan kijken naar wat vanuit het veiligheidsdomein georganiseerd moet worden en wat beter vanuit het maatschappelijke domein georganiseerd kan worden. We weten dat ervaren onrechtvaardigheid, bedreiging van de groepsidentiteit en relatieve achterstelling bepalende factoren zijn voor de gevoeligheid om te radicaliseren.⁵ Vanuit samenlevingsbeleid wordt beoogd om dergelijke voedingsbodems tegen te gaan. Binnen het

3) NCTV, Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 47, 03/2018

4) Cijfers uit interne monitor Rotterdamse aanpak van radicalisering 2015 -2018

5) Doosje et al., Determinants of radicalization of Islamic youth in the Netherlands, 2013

Rotterdamse samenlevingsdomein wordt gewerkt aan het Actieprogramma Integratie en Samenleven. Hierin is aandacht voor het verstevigen van verbindingen tussen Rotterdammers met verschillende achtergronden, zowel nieuwkomers als Rotterdammers die hier geboren en getogen zijn. In een ontspannen samenleving waar mensen zich met elkaar en vooral met Rotterdam verbonden voelen, zullen mensen minder snel radicaliseren en extreme ideologieën aanhangen. De weerbaarheid van Rotterdammers wordt daardoor groter. En die weerbaarheid is dus één van de factoren die een positieve invloed heeft op de preventie van radicalisering, extremisme en polarisatie.

Radicalisering en (rechts-)extremisme blijken niet altijd de meest makkelijke thema's om binnen het onderwijs mee te werken aan de weerbaarheid van de leerlingen. Wel wordt binnen het Rotterdamse onderwijsveld volop geïnvesteerd in burgerschapsonderwijs. Aspecten als kritisch denken, reflectie en het belang van democratie zijn hier onderdeel van. Dergelijke aspecten zijn beschermende factoren tegen radicaliseringsprocessen en dragen bij aan de weerbaarheid tegen extreme ideologieën. Daarom wordt aankomende periode, vanuit het thema burgerschap, nog meer ingezet op deze aspecten binnen het maatschappelijke domein en het onderwijs. Naast het versterken van de integraliteit van de aanpak en samenwerking binnen de gemeente, zetten we in op het verbreden van de aanpak. Hoewel gewelddadig jihadisme nog steeds de grootste dreiging is voor de veiligheid in Nederland en de democratische rechtsorde, sluiten we onze ogen niet voor andere vormen van extremisme. Zo kunnen extreemrechtse sentimenten zorgen voor gevoelens van onveiligheid en toename van polarisatie. Ook extreemlinkse groeperingen zorgen met enige regelmaat voor verstoring van de openbare orde. In de herijkte aanpak hebben we hier binnen alle lijnen meer aandacht voor.

De herijkte aanpak

De nieuwe aanpak loopt van 2018 tot en met 2022. De aanpak bestaat uit vier actielijnen. Elke actielijn bestaat uit meerdere activiteiten en interventies. Per actielijn geven we weer wat de beoogde resultaten zijn. Tot slot kent de aanpak een doelstelling en werken we langs drie strategische pijlers.

2.1 De scope

Op basis van de ervaringen van afgelopen jaren, de geleerde lessen uit de praktijk en de wetenschap en een veranderend dreigingsbeeld zetten we in op een aanpak van radicalisering, extremisme en polarisatie in de breedte. Dit betekent dat we aandacht hebben voor verschillende vormen van extremisme (zoals rechts-, links-, dierenrechten en asielrechtenextremisme), voor radicaliseringsprocessen en voor de meest impactvolle en vergaande gepolariseerde situaties. We gaan verder met wat afgelopen jaren succesvol is gebleken. We maken gebruik van beschikbare kennis vanuit de wetenschap, experts en goede voorbeelden om strategisch te kunnen handelen en adviseren op signalen van radicalisering, extremisme en polarisatie.

Schema 2.1. laat de samenhang tussen de begrippen polarisatie, radicalisering, activisme, extremisme en terrorisme zien. Binnen deze aanpak ligt de focus op radicalisering, extremisme en polarisatie. En daarmee proberen we terrorisme te voorkomen. Vanuit andere aanpakken op gebied van terrorismebestrijding en crisisbeheersing wordt, onder andere met fysieke (beveiligings)maatregelen, gewerkt aan het tegengaan van terrorisme en aan het goed voorbereid zijn op de gevolgen van een terroristische aanslag (terrorismegevolgbestrijding en vergroten van de veerkracht en weerbaarheid van de samenleving). Uiteraard werken we nauw samen en worden de aanpakken goed op elkaar afgestemd.

2.2 Doelstelling

Rotterdam wil een veilige stad zijn, waar iedereen zich welkom en thuis voelt. De gemeente doet er alles aan, samen met politie en justitie, om de veiligheid van onze stad en de Rotterdammers te waarborgen. Met de aanpak van radicalisering, extremisme en polarisatie leveren wij hier een bijdrage aan. Wij willen (potentieel) gewelddadig gedrag, dat ideologisch gedreven is, tegengaan. Dat doen we omdat dit gewelddadige gedrag kan leiden tot ontwrichting van de samenleving. Ook vormt het een bedreiging voor de sociale

binding en de democratische rechtsorde. Tot slot willen we met onze aanpak een toename van polarisatie tegengaan.

2.3 Drie strategische pijlers

Dit alles doen we langs de volgende drie strategische pijlers: 'signaleren', 'voorkomen', 'interveniëren en terugdringen'.

Signaleren

Samen met veiligheidspartners proberen we in een zo vroeg mogelijk stadium radicaliseringsprocessen, potentieel gewelddadig ideologisch gedreven gedrag en toename van polarisatie te signaleren. Het is belangrijk ervoor te zorgen dat professionals, vrijwilligers en andere Rotterdammers bewust zijn van mogelijke signalen.

Voorkomen

Om te voorkomen dat mensen zich aangetrokken voelen tot gewelddadige ideologieën en een versterkt 'wij- zij denken' zetten we in op het vergroten van de weerbaarheid van kwetsbare (groepen) Rotterdammers. Door dialoog en ontmoetingen te faciliteren, proberen we maatschappelijke spanningen en toename van polarisatie te voorkomen.

Interveniëren en terugdringen

Wanneer er toch sprake is van individuen of groepen die radicaliseren, dan interveniëren we met een persoonsgerichte aanpak. Als tegenstellingen verscherpen en spanningen toenemen of (dreigen te) escaleren tot openbare orde-incidenten, dan treden we op om spanningen te kanaliseren en te dempen.

2.4 De actielijnen, interventies en activiteiten

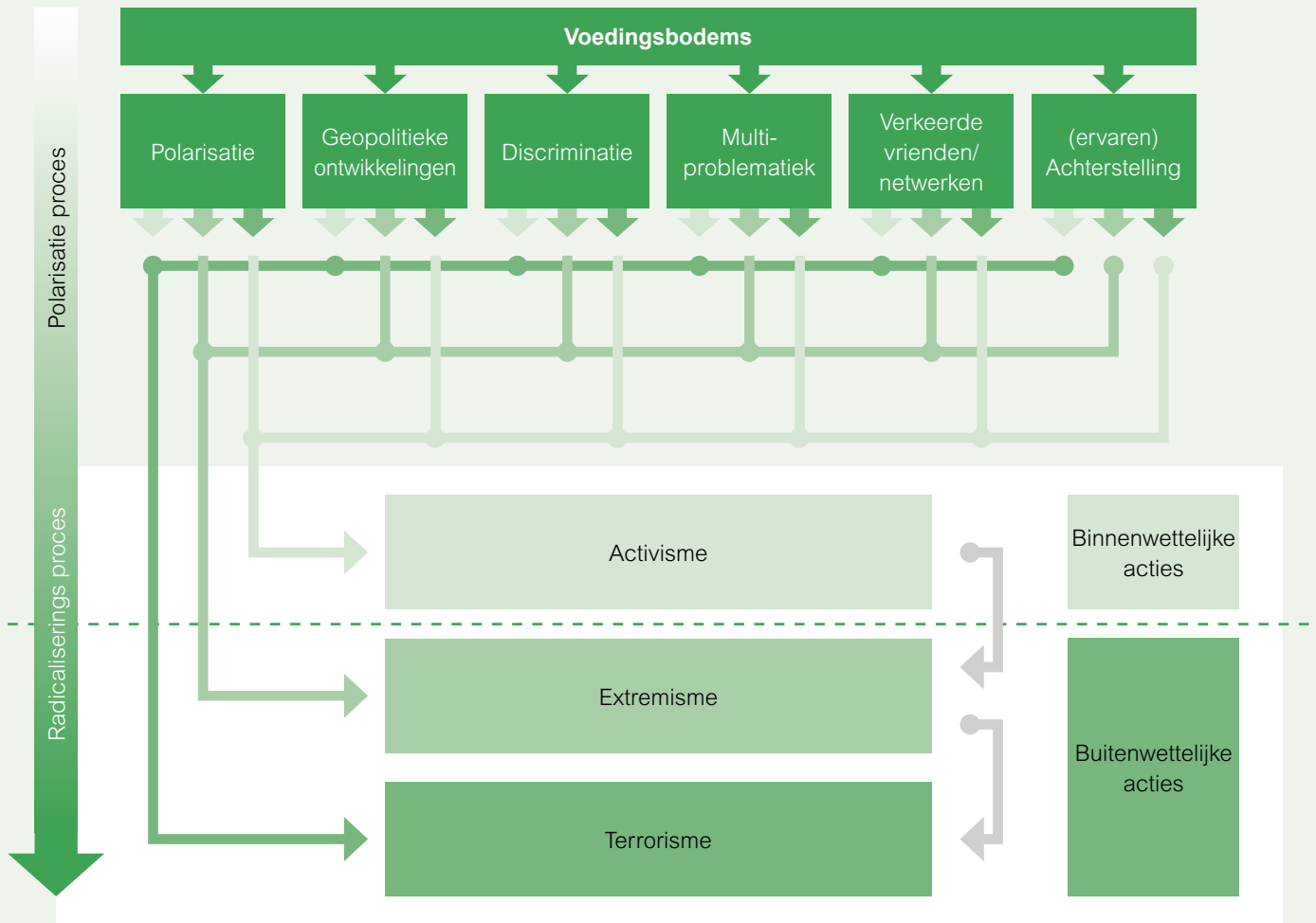
Onze aanpak kent vier actielijnen en meerdere interventies en activiteiten.

Depolarisatie en verminderen van spanningen

Polarisatie, in de betekenis van tegenstelde standpunten, hoort bij een open democratische samenleving. We blijven

2.1 Schema samenhang begrippen

investeren in het netwerk van sleutelpersonen zodat we oplopende spanningen tijdig kunnen signaleren. We sturen aan op herstel van relaties en investeren vervolgens in de nieuwe, minder gepolariseerde situatie. Hierbij ondersteunen we sleutelpersonen en gemeenschappen bij het deëscaleren en het in goede banen leiden van de noodzakelijke gesprekken.

Polarisatiestrategie

De polarisatiestrategie vormt de basis van het maatwerk dat wij leveren in sterk gepolariseerde situaties. Het Rotterdamse dreigingsbeeld dient als een belangrijk uitgangspunt voor de thema's waarop

wij ons richten. Hiernaast blijven we continu oog houden voor nieuwe trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op verscherping van tegenstellingen in onze stad en hier spelen we op in. Samen met partners bepalen we onze strategie in de verschillende fasen en onze eventuele inzet, zoals het faciliteren (of zelf organiseren) van gesprekken

of dialoogbijeenkomsten. Het streven hierbij is het geluid van gematigde groepen en personen nadrukkelijker te laten horen, zodat spanningen niet verder escaleren.

Netwerk sleutelpersonen

Een netwerk van sleutelpersonen is van cruciaal belang bij het signaleren van oplopende spanningen en mogelijke signalen van radicalisering. Sleutelpersonen pikken signalen vaak snel op, omdat zij door het vertrouwen dat zij in de samenleving en bij hun achterban genieten goed kunnen achterhalen wat er speelt. Ook kunnen zij hun achterbannen oproepen om de rust te bewaren en activiteiten organiseren gericht op het tegengaan van de verscherpte polarisatie. We investeren in een breed netwerk dat een goede afspiegeling van de Rotterdamse samenleving vormt. De sleutelpersonen hebben één zaak met elkaar gemeen; zij staan voor een vreedzaam Rotterdam waarin men, ongeacht achtergrond of geloof, op een prettige manier met elkaar samen leeft.

Zoals ook in de 'Handreiking Lokaal netwerk van Sleutelfiguren'⁶ wordt benadrukt, is het van groot belang om regelmatig contact met dit netwerk te onderhouden en te investeren in perioden van vrede en rust. Op die manier kunnen wij ook bij actuele aanleiding en inspanningen snel contact hebben, informatie inwinnen en afstemmen over het handelingsperspectief. Daarom hebben we regelmatig contact met individuele sleutelpersonen en ondersteunen we het netwerk met themadagen en trainingen.

Quick scans en analyses

Wij hanteren quick scans om te beoordelen in hoeverre in bepaalde buurten of wijken, of juist tussen bepaalde groepen of op bepaalde thema's, sprake is van maatschappelijke spanningen of polarisatie. Op basis van gesprekken met sleutelpersonen, collega's en professionals in de wijken kunnen we met de quick scanmethodiek in een kort tijdsbestek een beeld vormen van de temperatuur in de stad. Naast quick scans maken we ook verdiepende analyses over maatschappelijke spanningen en polarisatie. Op basis van de beelden uit de quick scans en analyses kunnen wij een afweging maken van het handelingsperspectief van de gemeente.

Vergroten van weerbaarheid tegen radicalisering, extremisme en polarisatie

Radicalisering, (rechts-)extremisme en polarisatie zijn structurele fenomenen en als zodanig niet zomaar uit te bannen of simpel te bestrijden. De oplossing ligt in het fundamenteel versterken van de veerkracht van de maatschappij en de weerbaarheid van verschillende groepen tegen radicale ideologieën en extremistische uitwassen daarvan, voordat deze wortel kunnen schieten. Het bevorderen van sociale cohesie, het stimuleren van democratisch burgerschap, het bevorderen van arbeidsparticipatie van migranten en het aanpakken van discriminatie zijn belangrijke bouwstenen hiervoor.⁷ Vanuit verschillende gemeentelijke afdelingen en beleidsterreinen, zoals Onderwijs, Burgerschap en Jeugd wordt invulling gegeven aan deze bouwstenen. Binnen dit programma richten wij ons op het gebied van preventie vooral op groepsgerichte activiteiten die bijdragen aan het vergroten van de weerbaarheid van kwetsbare groepen Rotterdammers. We willen ervoor zorgen dat zij minder vatbaar zijn voor radicale boodschappen, extreme ideologieën en 'wij- zij-denken'. We werken hieraan in de schoolomgeving, in de thuisomgeving en in de bredere samenleving.

Vader- en moedergroepen

Wij kopen interventies in, gericht op het vergroten van kennis en vaardigheden van (kwetsbare) ouders. Het doel is dat zij hun kinderen weerbaar kunnen opvoeden met betrekking tot de thema's radicalisering,

extremisme en polarisatie. Binnen de interventies wordt naast de kennis over bovengenoemde thema's aandacht besteed aan een positief opvoedingsklimaat in het eigen gezin, het bespreekbaar maken van opvoedingsproblemen binnen verschillende sociale verbanden, het bevorderen van het kritisch denkvermogen en de mogelijkheid tot (zelf)reflectie.

Meiden- en jongerengroepen

Als gemeente zorgen wij voor aanbod voor kwetsbare jongerengroepen, met specifieke aandacht voor meiden. We hebben trajecten voor jongeren die mogelijk vatbaar zijn voor extreme ideologieën. In de trajecten voor deze groepen kwetsbare jongeren wordt aandacht besteed aan het vergroten van de weerbaarheid tegen extreme ideologieën, het bevorderen van het kritisch denkvermogen en het bevorderen van het gevoel onderdeel te zijn van de Rotterdamse samenleving.

Educatieve trajecten

Theater- en filmtrajecten, gekoppeld aan nagesprekken, lessen burgerschap en dialoogbijeenkomsten blijken een goed middel om gevoelige onderwerpen en taboes bespreekbaar te maken. Dergelijke projecten zijn afgelopen jaren effectief gebleken in het tegengaan van gevoelens van deprivatie, (ervaren) discriminatie, onrechtvaardigheid, bedreiging van de eigen groep en stigmatisering. Wij bieden deze trajecten vooral aan op scholen, waar zij vaak worden opgenomen in het curriculum rondom burgerschap.

Deskundighedsbevordering

Om de deskundigheid van professionals en vrijwilligers rondom (rechts-)extremisme en polarisatie te vergroten, blijven we investeren in voorlichtingen, trainingen en kenniscarrouzels.

Voorlichtingen

We geven voorlichtingen over de aanpak tegen radicalisering, extremisme en polarisatie aan een breed publiek van professionals en vrijwilligers. Tijdens deze voorlichtingen wordt informatie gegeven over de thema's en over waar men terecht kan met vragen en signalen.

Trainingen

Naast voorlichtingen organiseren wij ook trainingen voor professionals en vrijwilligers. De duur van deze trainingen varieert van een dagdeel tot drie dagen. Tijdens deze trainingen wordt ingegaan op de thema's, op waar men terecht kan voor signalen en op wat men zelf kan doen.

6) Expertise-unit Sociale Stabiliteit (2018), Handreiking Lokale netwerk van sleutelfiguren.

7) Kamerbrief Preventie radicalisering, 26/04/2018

Kenniscarrouzels

Drie keer per jaar organiseren wij kenniscarrouzels over aan radicalisering, (rechts-)extremisme en polarisatie verwante thema's. Tijdens deze sessies worden experts uitgenodigd om samen met ons netwerk nieuwe fenomenen en onderwerpen te bespreken.

Disengagement en deradicalisering

Afhankelijk van de ernst en de fase van het radicaliseringsproces wordt ofwel alleen vanuit de gemeente, ofwel in afstemming met relevante partners in het Veiligheidshuis Rotterdam Rijnmond een persoonsgerichte aanpak ingericht. Deze aanpak kan gericht zijn op individuen die vanuit verschillende extremistische ideologieën geradicaliseerd zijn. In hoeverre iemand ook daadwerkelijk deradicaliseert, blijft altijd moeilijk vast te stellen. Het streven is daarom het voorkomen van verdere radicalisering en beëindiging van het radicale gedrag (disengagement).

Inschatting en duiding

Elke melding bij het Meld- en Adviespunt wordt adequaat onderzocht en geregistreerd in het systeem vPGA. Via partners en gesprekken met de persoon probeert de gemeente duiding te geven aan de ideologie die iemand aanhangt. Ook is het van belang om samen met partners te toetsen of er daadwerkelijk sprake is van een risico dat het radicale gedrag overgaat in het goedkeuren van, het aanzetten tot of het zelf gebruiken van geweld. Dit gebeurt onder andere aan de hand van een aantal indicatoren, zoals het nemen van afstand van mensen die voorheen vertrouwd waren, identificatie met een extremistische groepering, het hebben van een vijandig beeld van de samenleving, afwijzing van de gevestigde orde, afwijzing en afkeuring van anderen. De duiding is van groot belang bij het bepalen van de aanpak en de in te zetten interventies.

Aanpak per casus

Na de fase van informatievergaring wordt bepaald welke zorgen er rondom radicalisering zijn en of de casus voorgelegd moet worden aan de partners in het Veiligheidshuis Rotterdam Rijnmond (VHRR). Het Meld- en Adviespunt Radicalisering (MAR) stelt een plan van aanpak op (om verdere radicalisering te voorkomen danwel het radicale gedrag te beëindigen) en zet daarbij interventies in. De inzet per casus verschilt en is afhankelijk van de inschatting van de zorgen en risico's. Het MAR kan een medewerker van de Gemeentelijke Expertpool Radicalisering (GER) vragen een intensieve en persoonlijke vorm van begeleiding van een casus op zich te nemen. De professionals van de GER worden intensief getraind om contact te leggen met de casussen en vervolgens verdere radicalisering te voorkomen. Ook kan het MAR casussen in detentie begeleiden, om daar al te werken aan het beëindigen van het radicale gedrag. Het MAR vertegenwoordigt de gemeente in de weegploeg en het casuoverleg radicalisering van het veiligheidshuis

Rotterdam Rijnmond (VHRR). Directie Veiligheid voert de regie bij Rotterdamse casussen. Het VHRR faciliteert deze overleggen. In het casuoverleg wordt voor de complexe casussen met de partners van het VHRR een persoonsgerichte aanpak ingericht en afgestemd wie welke acties uitvoert. De inzet van interventies op de persoon kan bestaan uit zowel hulp, maar ook bestuurlijke, civielrechtelijke en strafrechtelijke maatregelen of een mix daarvan. Indien nodig wordt afgestemd met de minister van Justitie en Veiligheid over het inzetten van vrijheidsbeperkende maatregelen, zoals een gebiedsverbod of een meldplicht, vanuit de Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding.

Familiebegeleiding

Naast een aanpak van een casus biedt het MAR ook begeleiding aan families van een casus. In sommige gevallen ter voorkoming van radicalisering van naaste familie. In andere gevallen zorgt het MAR ervoor dat familieleden passende ondersteuning en begeleiding krijgen (het MAR kan daarbij een coachende rol verzorgen voor de professional die ingezet wordt).

Aanpak organisaties en predikers

Met de meeste (religieuze en culturele) organisaties onderhoudt de gemeente goede contacten. Wanneer er vragen zijn over bijvoorbeeld het organiseren van demonstraties of bijeenkomsten, heeft de gemeente hierover contact met desbetreffende organisatie. Helaas komt het soms voor dat organisaties ruimte bieden aan anti-integratieve en intolerante boodschappen. Het kan hierbij gaan om religieuze, culturele en/ of online organisaties en bewegingen. Wij confronteren organisaties met dergelijk ongewenst gedrag en spreken hen aan op hun verantwoordelijkheid in de Rotterdamse samenleving. Indien nodig trekken wij hierin op met het rijk, politie en het Openbaar Ministerie. Wanneer er daadwerkelijk sprake is van haatzaaiende uitingen of oproepen tot geweld, dan is het van belang te handhaven. De burgemeester kan in overleg treden met de minister van Justitie en Veiligheid over het inzetten van maatregelen, zoals een gebiedsverbod. Het Openbaar Ministerie kan optreden en overgaan tot vervolging.

Overig

Analyses van casuïstiek en netwerken

Twee keer per jaar wordt een analyse gemaakt van de casuïstiek van radicalisering en netwerken. Deze analyses geven ons een beeld van de situatie in Rotterdam en helpen ons om de meest geschikte interventies toe te passen.

Analyses van fenomenen

Naast analyses van casuïstiek en netwerken maken we ook analyses van fenomenen. De keuze voor de fenomeenanalyses zijn vaak gebaseerd op opvallendheden in analyses

van casuïstiek en netwerken. Te denken valt aan analyses over extreemrechts, jonge geradicaliseerde personen of mogelijke terugkeerders.

Tegengaan van radicalisering, extremisme en polarisatie in de online wereld

(rechts-)Extremistische uitingen en polarisatie komen ook in de online wereld voor. Binnen de verschillende actielijnen

nemen we daarom ook online componenten op, om deze uitingsvorm van radicalisering, extremisme en polarisatie tegen te gaan.

2.5 Samenhang actielijnen, activiteiten en interventies en strategische pijlers

Strategische pijlers

Actielijnen	Activiteiten/ interventies	Signaleren	Voorkomen	Interveniëren en terugdringen
 Depolarisatie en verminderen spanningen	Polarisatiestrategie			
	Netwerk sleutelpersonen			
	Quick scans en analyses			
 Vergroten van weerbaarheid tegen radicalisering, extremisme en polarisatie	Vader- en moedergroepen			
	Meiden- en jongerengroepen			
	Educatieve trajecten			
 Deskundigheidsbevordering	Voorlichtingen			
	Trainingen			
	Kenniscarrouzels			
 Disengagement en deradicalisering	Inschatting en duiding			
	Aanpak per casus			
	Familiebegeleiding			
	Aanpak organisaties en predikers			
Overig	Analyses van casuïstiek en netwerken			
	Analyses van fenomenen			
	Tegengaan van radicalisering, extremisme en polarisatie in de online wereld			

2.6 Gewenste resultaten

Per actielijn willen we minimaal de volgende resultaten behalen:

Depolarisatie

- Directie Veiligheid monitort de meest impactvolle spanningen tussen groepen in de stad en gebruikt de polarisatiestrategie om hier adequaat op te reageren;
- Rotterdamse professionals zijn getraind in het handelen in gepolariseerde situaties;
- er is een actueel, divers en dekkend netwerk sleutelpersonen, dat functioneert als ogen en oren van de stad op het gebied van spanningen en polarisatie;
- directie Veiligheid voert minimaal 4 keer per jaar proactief en reactief quick scans uit om de sfeer en spanningen in de stad te peilen.

Vergroten van weerbaarheid tegen radicalisering, extremisme en polarisatie

- Directie Veiligheid vergroot met specifieke programma's en projecten gericht de weerbaarheid van extra kwetsbare groepen;
- directie Veiligheid beoordeelt met behulp van een subsidiekader aanvragen voor preventieve projecten op basis van de beoogde doelgroep en de potentiële effectiviteit van het project.

Deskundigheidsbevordering

- Rotterdamse professionals die in contact staan met kwetsbare groepen kunnen signalen van radicalisering en (rechts-)extremisme herkennen en weten waar zij terecht kunnen voor vragen, advies en meldingen hierover;
- alle Rotterdamse onderwijsinstellingen zijn bekend met het Meld- en Adviespunt Radicalisering. De Aandachtsfunctionarissen veiligheid binnen het onderwijs weten het MAR te bereiken.

Disengagement en deradicalisering

- Elke melding bij het Meld- en Adviespunt wordt adequaat onderzocht en digitaal vastgelegd. Een melding kan leiden tot een advies aan de melder of tot een casus die gewogen wordt in het Veiligheidshuis Rotterdam. De melder wordt op de hoogte gehouden van de stappen die het MAR neemt;
- elke casus heeft een gedegen persoonsgerichte aanpak, waarbij alle relevante partners hun verantwoordelijkheid nemen (met behulp van een plan van aanpak, waarin beschreven staat wat het doel is, wie wat doet en welke interventies worden ingezet).
- directie Veiligheid is voorbereid op de mogelijke komst van (minderjarige) terugkeerders, zowel op kennis als op uitvoeringsniveau;
- de gemeente heeft ook in detentie contact met verdachten/ veroordeelde terugkeerders.

Overig

- Directie Veiligheid maakt twee keer per jaar een analyse die inzicht geeft in de casuïstiek en de aanpak van radicalisering en extremisme;
- Directie Veiligheid evalueert zoveel als mogelijk de interventies en projecten die voor de aanpak van radicalisering en polarisatie worden ingezet. Evaluaties die worden gedaan:
  - o Inzet van het GER;
  - o Het sleutelpersonennetwerk;
  - o Nieuwe preventieve projecten;
- het programmteam radicalisering wordt gewaardeerd door de samenwerkingspartners op het gebied van betrouwbaarheid, flexibiliteit, kennis en het nakomen van afspraken.

Uitgangspunten

Voor deze aanpak hanteren we onderstaande uitgangspunten.

3.1 Verduurzamen

We proberen de aanpak op verschillende terreinen te verduurzamen. Ten eerste hebben we niet alleen oog voor de verschillende uitingsvormen van radicalisering, extremisme en polarisatie, maar werken we ook aan het terugdringen van de onderliggende voedingsbodems. Dat doen we samen met andere gemeentelijke afdelingen en Rotterdamse partners. Ten tweede willen we succesvolle interventies borgen binnen regulier beleid. Dit betekent dat we proberen om interventies vanuit onze aanpak op te laten nemen binnen het aanbod van reguliere interventies en beleid binnen de gemeente. Ten derde zetten we in op het overbrengen van onze kennis en expertise over dit thema bij vrijwilligers en professionals.

3.2 Informatiegestuurd en kennisgedreven

Binnen onze aanpak voeren we regelmatig analyses uit. Waar mogelijk evalueren wij de activiteiten die wij in het kader van het tegengaan van radicalisering, extremisme en polarisatie inzetten. Wij stellen ons continu de vraag of de ingezette activiteiten effectief zijn. Hiervoor werken wij regelmatig samen met wetenschappers, kennisinstututen en andere gemeenten. Op basis van nieuwe inzichten stellen wij onze aanpak en activiteiten waar nodig bij.

3.3 Maatwerk

Er is geen eenduidig profiel van personen die radicaliseren. Ook zijn er vele voedingsbodems en redenen waarom mensen radicaliseren⁸. En of situaties verder gepolariseerd raken, is op voorhand ook niet te bepalen. Het is dan ook niet mogelijk om standaard oplossingen te bedenken. Elke interventie en activiteit binnen onze aanpak is daarom maatwerk. Op basis van de vraagstelling, de behoefte en het probleem enerzijds en de ervaringen, de (wetenschappelijke) inzichten en de mogelijkheden anderzijds bepalen we welke maatwerkinzet gewenst is. Wij zijn hierin flexibel en creatief.

3.4 Samenwerking

Net als bij andere complexe maatschappelijke (veiligheids) problemen is er niet één partij die alleen de oplossing in handen heeft en is het daarom belangrijk dat er een gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid heerst. Daarom werken we intensief samen met Rotterdammers, sleutelpersonen, maatschappelijk organisaties, veiligheidspartners, ministeries, andere gemeenten en gemeentelijke afdelingen.

8) Bakker en Grol, Nederlandse Jihadisten: van Naïeve idealisten tot geharde terroristen, 2017

Sturing

4.1 Verantwoording

Jaarlijks informeren we de raad over de voortgang en de resultaten van de aanpak van radicalisering, extremisme en polarisatie.

4.2 Financiën

Directie Veiligheid stelt jaarlijks budget beschikbaar voor de uitvoering van deze aanpak. Daarnaast vraagt de gemeente jaarlijks bij de NCTV budget aan ter versterking van onze lokale aanpak. We gaan op dit moment uit van een totaalbudget (gemeentelijk budget en versterkings-gelden) van circa € 800.000,- per jaar. Dit is exclusief de lasten voor vast personeel. Zoals ook in het Rotterdamse veiligheidsprogramma Veilig@Rotterdam staat, is extremisme één van de onderwerpen waarop we de komende jaren intensiveren. Door deze intensivering kunnen we meer aandacht besteden aan de aanpak van alle vormen van extremisme, de aanpak van organisaties, het uitbreiden en onderhouden van ons netwerk en het uitvoeren van analyses.

4.3 Organisatie

De aanpak van radicalisering, extremisme en polarisatie is onderdeel van het Rotterdamse programma 'Veilig@Rotterdam'. De burgemeester is daarmee ook eindverantwoordelijk voor deze aanpak. De wethouders Wijbenga-van Nieuwenhuizen, Kasmi en Bokhove zijn nauw betrokken bij deze aanpak, aangezien samenwerking met de portefeuilles 'Integratie en Samenleving' en 'Onderwijs en Jeugd' cruciaal is voor het slagen van de aanpak. De aanpak wordt programmatisch aangestuurd. We werken met projectplannen, (jaarlijks) verwachte resultaten en benodigde inzet per project. Vanuit het team risicogroepen van Directie Veiligheid wordt 12 fte ingezet ten behoeve van de uitvoering van het programma. Vanuit de intensiveringsopgave worden hier nog minimaal 2 fte aan toegevoegd. Vanuit andere afdelingen van de gemeente wordt vooral inzet gepleegd op de voedingsbodems van radicalisering, extremisme en polarisatie. De benodigde capaciteit hiervoor wordt flexibel ingezet.

4.4 Toetsing en reflectie

Binnen de aanpak monitoren wij continu de activiteiten. Gedurende de vorige aanpak hebben wij hiervoor een programmascan laten uitvoeren en zeer regelmatig contact gehad met wetenschappers en andere experts om te toetsen of de aanpak nog voldeed aan de uitdagingen waarvoor wij stonden. Deze manier van toetsing en reflectie gaan we formaliseren door een toetsingscommissie aan te stellen. Deze commissie zal bestaan uit experts en wetenschappers die vanuit verschillende invalshoeken kennis hebben op het terrein van radicalisering, (rechts-)extremisme en polarisatie. Wij vragen de toetsingscommissie om regelmatig te reflecteren op onze aanpak. Daarbij staan steeds de volgende vragen centraal: doen wij de goede dingen en doen we dit ook op de goede, meest effectieve manier? De adviezen van de commissie worden meegenomen in de uitvoering van de aanpak, die op die manier continu getoetst wordt aan de actuele inzichten vanuit de praktijk en wetenschap.

Begrippen

Activisme

Activisme is het fenomeen waarbij personen of groepen - in het algemeen binnen de kaders van wet- acties houden om door hen gewenste veranderingen te bereiken. Activisme wordt extremisme als er sprake is van het bewust plegen van strafbare feiten, zoals bedreigingen en vernieling.⁹

Extremisme

Extremisme is het fenomeen, waarbij personen of groepen bij het streven naar hun idealen bewust over de grenzen van de wet heengaan.¹⁰

Extreemlinks

Linksextremisme vormt een beweging die buiten het bestaande politieke spectrum en de grenzen van de democratische rechtsorde valt, bijvoorbeeld omdat geweld wordt toegepast om doelen te realiseren, of omdat men zich bedient van haatzaaiende teksten. Extreemlinks heeft (i) een positieve oriëntatie op 'het eigene' met een expliciet open houding ten aanzien van 'het vreemde'; (ii) een stijl van afkeer van en/of afzetten tegen de gevestigde politiek en kerk, politieke codes en maatschappelijke gedragsregels; en (iii) een sterke hang naar utopisch denken. Verder heeft extreemlinks (iv) geen eenduidig vijandbeeld. Vijandbeelden vloeien voort uit de strijd tegen sociaaleconomische ongelijkheid en uitbuiting, tegen de ongelijke behandeling van vrouwen of etnische groepen (vluchtelingen), tegen milieuvervuiling, tegen dieren mishandeling, of – en vooral – tegen extreemrechts.¹¹

Extreemrechts

Extreemrechtse organisaties hebben een meer of minder uitgesproken ideologie die wordt gekenmerkt door (varianten van) oriëntatie op het 'eigene', (varianten van) afkeer van het 'vreemde', waarbij het onderscheid tussen het 'eigene' en het 'vreemde' primair gebaseerd is op etnische verschillen. Verder kenmerkt deze ideologie zich door een hang naar het autoritaire.¹²

Gewelddadige jihad

De gewapende strijd tegen vermeende vijanden van de islam, waarbij ter legitimering een beroep wordt gedaan op de islamitische rechtsleer.¹³

Polarisatie

Polarisatie is de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en toename van segregatie. Diverse ontwikkelingen kunnen hierop van invloed zijn, zoals incidenten rondom moskeeën en synagogen en gebeurtenissen in het buitenland. Polarisatie kan leiden tot spanningen en is altijd aanwezig in een samenleving. Het hoeft niet altijd problematisch te zijn tenzij het zo erg wordt dat het leidt tot bedreigende situaties. Sommige personen, groepen, of groeperingen polariseren bewust om de voedingsbodem voor extremisme en geweld te vergroten.¹⁴

9) NCTV (2018), <https://www.nctv.nl/organisatie/ct/terrorismebestrijding/extremisme/extremisme.aspx>

10) NCTV (2018), <https://www.nctv.nl/organisatie/ct/terrorismebestrijding/extremisme/extremisme.aspx>

11) H. Moors, L. Balogh, J. van Donselaar & B. de Graaff (2009). Polarisatie en radicalisering in Nederland. Een verkenning van de stand van zaken in 2009. Tilburg: IVA.

12) Van Donselaar in H. Moors, L. Balogh, J. van Donselaar & B. de Graaff (2009). Polarisatie en radicalisering in Nederland. Een verkenning van de stand van zaken in 2009. Tilburg: IVA.

13) AIVD (2018), <https://www.aivd.nl/onderwerpen/het-werk-van-de-aivd/begrippenlijst>

14) Expertise-unit Sociale Stabiliteit (2018), Handreiking Lokale netwerk van sleutelfiguren.

Radicalisering

De groeiende bereidheid om diepingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven en/of te ondersteunen die op gespannen voet staan met of een bedreiging kunnen vormen voor de democratische rechtsorde.¹⁵ Radicalisering is een proces. Dit betekent dat gedrag en uitingen in de tijd kunnen veranderen onder invloed van persoonlijke ontwikkelingen, interpersoonlijke processen, veranderingen in aanbod van radicaal gedachtegoed en veranderingen in (internationale) omstandigheden. Ook veranderen de mate waarin het gedachtegoed wordt beleefd en de bereidheid tot actie.

Terrorisme

Terrorisme is het uit ideologische motieven plegen van op mensenlevens gericht geweld of het aanrichten van maatschappijontwrichtende zaakschade. Het doel is maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen en politieke besluitvorming te beïnvloeden.¹⁶

Terugkeerder

Een jihadganger met de Nederlandse nationaliteit of een verblijfsstatus in Nederland die is teruggekeerd naar Nederland of een ander land binnen Schengen óf een jihadist met een verblijfsstatus een EU-nationaliteit of een verblijfsstatus in een andere EU-lidstaat in een Schengenland die is teruggekeerd naar Nederland.¹⁷

Uitreiziger

Een persoon met de Nederlandse nationaliteit of een Nederlandse verblijfsstatus, die met jihadistische intenties Nederland is uitgereisd om zich aan te sluiten bij een terroristische organisatie in een jihadistisch strijdgebied.¹⁸

Weerbaarheid

Bij weerbaarheid gaat het om het vermogen om met respect voor anderen grenzen te kunnen stellen. Weerbaarheid werkt preventief en voorkomt machtsmisbruik of geweldservaringen. Een belangrijke voorwaarde voor weerbaarheid is een gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen.¹⁹ Zowel in het landelijke actieprogramma, als in de handreiking voor gemeenten²⁰ en het door de AIVD uitgebrachte onderzoek naar jihadisme in Nederland²¹ wordt het vergroten van weerbaarheid gezien als een belangrijk aspect van de preventieve aanpak gericht op radicalisering. Het gaat er hierbij om de weerbaarheid van kwetsbare individuen en groepen te versterken tegen de overtuigingskracht van jihadisten. In het onderzoek naar jihadisme in Nederland wordt gesteld dat de toegenomen polarisatie rond het thema islam bijdraagt aan een vermindering van weerbaarheid binnen moslimgemeenschappen tegen radicalisering en jihadisme.

---

15) AIVD (2018), <https://www.aivd.nl/onderwerpen/het-werk-van-de-aivd/begrippenlijst>

16) AIVD (2018), <https://www.aivd.nl/onderwerpen/het-werk-van-de-aivd/begrippenlijst>

17) Ministerie V&J, NCTV & Ministerie SZW, 'Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme, overzicht maatregelen en acties', 29 augustus 2014.

18) Ministerie V&J, NCTV & Ministerie SZW, 'Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme, overzicht maatregelen en acties', 29 augustus 2014.

19) www.weerbaarheid.nu

20) 2014, Handreiking aanpak van radicalisering en terrorismebestrijding op lokaal niveau, NCTV

21) 2014, Transformatie van het jihadisme in Nederland, AIVD

Celofen

Tekst

Directie Veiligheid

Vormgeving

Trichis

Fotografie

Gemeente Rotterdam,
Ossip van Duivenbode